

ԱՐԱՐԱՏ ամապարոյ վերջին պրակին մէջ (նոյ. 1895) Նուրզեկի « Սասանեան տէրութեան պատմութեան » այն ժանթութեան դէմ՝ յորում կ'ըսէր, « Հայոց եկեղեցին ընդունեց միաբնակութիւն » (յէջ 386), նոյն ժանթութեան ստորոտը կարդացիք տէր Քարամեանի մի խորհրդածութիւնը. խորհրդածութիւն, որ չենք կարծեր՝ թէ մեզ ծանօթ Քարամեանին լինի, այլ ճշմարտութիւնը շահավաճող նկատող, կամ ճշմարտութեան բոլորովին անտեղեակ մի անծանօթ Քարամեանի։ Ով եւ լինի դա, կը հրաւիրենք զինք՝ լսել նա եւ մեր խորհրդածութիւնը իւր խորհրդածութեան վերայ։

« Յարգելի գիտնականի (Նուրզեկի) այս մտւորութիւնն, կ'ըսէ, ընդհանուր է բոլոր եւրոպացոց համար... Մեր Ս. եկեղեցու մասին այս տեսակ մտւորութիւն տարածելուն շատ են նպաստել Միարարները (Unitor) եւ դրանց արժանի ժառանգ Միսթարեանները, որոնք եւրոպացոց համար հեղինակաւոր անձինք են Հայոց վերարթերալ խնդիրներում »։

Մեր ազգի մէջ տխուր պաշտ տեսած ենք միշտ տղեղ երեւոյթ մի, որոյ հաւասարն ոչ մի ուրիշ քաղաքականացեալ ազգի մէջ չկայ. արդարն անդադար պիտի հալածուի անիրաւէն. եւ այնչափ աւելի պիտի հալածուի եւ անարգուի, որչափ լռէ. իսկ թէ ո՛ր եւ է ձայն հանեց, պատարաստ պիտի լինի սաստկազոյնը կրել։ Մենք՝ այդպէս հայածեալքս՝ կը խորհինք յաճախ. եթէ լռելով եւ եթէ չլռելով հաւասարապէս պիտի հայածուինք, զոնք երբեմն խօսինք. յորմէ կ'աւնենանք զէթ մեր խղճի այս ամբողջ վկայութիւնը, թէ ճշմարտութիւն խօսեցանք. եւ զուցէ ոմանք այլ կ'օգտուին այդ ճշմարտութիւնն։ Այս պարզապէս այս մտածութենէ՝ յորդորեալ՝ կ'աւզենք պատասխանել տէր Քարամեանի։ Եւ եթէ այս պատասխանդոյս մէջ ուրեք ուրեք յայտնենք անախորժ ճշմարտութիւններն այլ, ընթերցողք կը տեսնեն թէ Քարամեան կը ստիպէ զմեզ յայտնել. եւ այս յայտնութեան մէջ եթէ կայ մեղք, նա է մեղաւորն՝ եւ ոչ մենք։

Ա. Եւրոպացոց « մտւորութեան » անգրանիկ հարազատն է՝ Քարամեանի եւ նորա հետ մեր ուրիշ շատ ազգակից եղբարց վերոյիշեալ մտւորութիւնը՝ Միսթարեանցս նշկատմամբ։ Նոքա կը համարին՝ թէ բաժանախրաց հետ համակարծ չլինելով, անհրաժեշտ միարարաց կուսակից պիտի լինինք։ Ստույգ է՝ թէ մի կիտով ձայնակից ենք վերջնոցս հետ. այս ինքն, Քրիստոսի եկեղեցւոյ միառնեան աւետարանական վեճմ նպատակին զինուորներն ենք. բայց ուրիշ կողմանէ շատ հեռի ենք եւ միարարներէ եւ բաժանախրաներէ։ Աստուծով մօտ չեն գտած մեր մօտց մէջ այս երկու հիւանդ համոզումներն. ազգային եկեղեցեաց ծիսից եւ իրաւանց պահպանութեան համար կարեւոր համարել Քրիստոսի ընդհանրական եկեղեցւոյ պառակտումն. կամ ընդհանրական եկեղեցւոյ միութեան համար՝ կարեւոր կարծել ազգային եկեղեցեաց ծիսից եւ իրաւանց փոփոխումն։ Թողով միւս ազգերը եւ խօսելով մեր ազգի վերայ, յիշաւի կան ի մեզ այդ համոզմանց հիւանդութեամբ վարակուած շատեր, որք երբ մեր բերանէն « եկեղեցւոյ միութիւն » կը լսեն, զմեզ յազգայնութենէ եւ յազգասիրութենէ օտարացած կը կարծեն. եւ երբ կը լսեն « ազգային եկեղեցի, ծէս եւ իրաւունք », բաժանասէր կը հաշուին։ Բայց մենք ոչ մի եւ ոչ միւս կարծեօք չենք շեղիր կրօնից եւ բանին գծած եւ մեզ ցուցած շաւղէն, յորմէ անցեր են եւ մեր սուրբ հաբը. այն է, միութիւն ընդհանրական եկեղեցւոյ՝ անվթար պահպանութեամբ առանձին եկեղեցեաց։ Մեր այս աղատ եւ բարձր խորհրդովք՝ եւ ասոնց հարազատ ծնունդ անկողմ նասէր ոգւով է՝ որ « եւրոպացոց համար հեղինակաւոր անձինք եղած ենք Հայոց վերարթերալ խնդիրներում »։ Թէպէտ եւ ստիպեալ ենք խոստովանել՝ թէ մեր այդ հեղինակութիւնն ոչինչ է Քարամեաններու վայելած անգրանիկ հեղինակութեան առջեւ։

Բ. Երկրորդ մասամբ՝ թէ մենք զհայաստանեայց եկեղեցին միաբնակ ենք հույակեր եւրոպացոց առջեւ, տէր Քարամեան մաքուր

եւ յստակ անգիտութիւն մի կը յայտնէ մեր բոլոր գրական գործոց եւ ամբողջ ազգին մեր վերայ ունեցած ծանօթութեան: Խընդիրը լաւ հասկանալու համար՝ զՀայաստանայց եկեղեցին հարկ է որոշել ի հին եւ ի նոր. հնոյ իմանալով մեր բոլոր հարբէլուստարդէն մինչեւ ի ժողովն Փաղկեղտին, եւ նոցա այն յայտնները՝ որք ընդհանուր եկեղեցւոյ եւ Հաւատոց միութիւնը սիրեր եւ պաշտպաներ են՝ մինչեւ ի Գր. Տղայ եւ այլն: Իսկ նորոյ՝ յետ ժողովոյն Փաղկեղտի գայն ի գայթ գնացող մասն մինչեւ ցայսօր:

Ըստ առաջնոյն, չկայ հայ մի — բաց ի Քարամեանէ, — որ տեսած լինի եւ վկայէ՝ թէ մեզ մեր գրուածոց մէջ զհին եկեղեցին միաբնակ քարոզած ենք: Այլ անոր հակառակն՝ յամենայն դէպս դատաւիտներ են զմեզ իբրեւ երկարնակ հոգակողներ զայն: Տէր Քարամեան, ձեր ներկայ ծանօթութենէ զատ բացէք ուրիշ որ եւ է կրօնական յօգուած կամ գիրք՝ որ ցարդ Հրատարակուած են յազգիս այս խնդրոյս նկատմամբ, եւ ամենայն ուրեք պիտի գտնէք այդ ըսածիս հաւաստիքը:

Յետոյ բացէք նա եւ մեր Հրատարակածները, եթէ ինքնագիր, ինչպէս են Զամչեան, Աւետիքեան, Հիւրմուզեան, Ալիշան, եւ այլն, որոնց մէջ բազմաթիւ վկայութեամբ նախնեաց ցուցուած են նոցա երկարնակութիւնը, եւ թէ նախնեաց գործերը, որոց մէջ ծանօթութեամբք մատնացոյց ըրած ենք տեսնել չուզողաց՝ նոցա երկու բնութիւն դաւանող խօսքերը: Հրատարակեցիք Յճ. Ի. մատաստիրի Օննեցւոյ չքնաղ մատենագրութիւնը, յորս մեր բոլոր միւս հարց համախիթ ճառից մէջ առաջին եւ թերեւս վերջինն է իւր գեղեցկութեամբ՝ ճառն ընդդէմ Երեւութականաց կամ միաբնակաց, որոյ փոխարէն մի եկեղեցական պատմիչ բերանակ, որ վիճակած էր համարութեան պատմիչ լինելու կոյման, արժանացանք այս զրպարտութեան՝ թէ Հրատարակողքս խարդախած ենք զայն (1): Հակառակութենէ բղիտած

այս անարդար զրոյցը քանինեհրու միտքը պղտորած է մեր նկատմամբ. այնպէս՝ որ մեր կղզեակն այցելողներէն ոմանց, որք յանգէտս ժառանգորդ եղած էին այդ համոզման, բացինք եւ ցուցինք նոյն նշանաւոր ճառին բնագիրն՝ ամենեւեւ յար եւ նման տրպազարդին, եւ այնպէս ուղղեցինք նոցա մտաքերը մեր հաւատարմութեան վերայ. թէպէտ եւ առանց ասոր այլ իրենք անձամբ կրնային տեսնել Մուրատեանի ըսածին զրպարտութեան ակնյայտի փաստը, նոյն իսկ նորա ստորեղեակ խօսքին մէջ, ինչպէս մեզք ցոյց տուինք:

Հրատարակեցիք նոյնպէս Գր. Տղայի առ Գր. Տուտէնորին գրած թուղթը. նոյն հայրապետի «պատասխանին վարդապետացն Հայոց Հիւսիսային կողմանց». Ներս. լամբրոնացւոյ ատենաբանութիւնը, եւ այլն, որք հաւատոց եւ մտաց ուժով՝ միաձայն կը հաստատեն ի Քրիստոս երկու բնութիւն: — Այստեղ բաւական չէ՝ տէր Քարամեան, ցուցնելու՝ թէ մեզ զՀայաստանեայց Հին եկեղեցին ոչ միայն միաբնակ չենք հուշակած, այլ եւ երկարնակ ենք քարոզեր:

Գ. Գալով նոր եկեղեցւոյն, յայտն եւս Քարամեան անգիտութեան մէջ է, կարծեւ լով՝ թէ զայն միաբնակ հուշակած ենք: Մեր համոզումն, զոր աւնեցած ենք մեր չկաթողիկեայ եղբարց գրուածներէն, եւ զոր գրիներ եւստիքեան կարծող եւրոպացոց պարզած ենք միշտ, եղած է այս՝ թէ նոցա կաթողիկեայցս պէս կը դաւանին զմի Քրիստոսն կատարեալ Ստուած եւ կատարեալ մարդ. որ է, Բանն՝ ըստ Հայաստանեայց հանգանակին առած մարդկային « հողի, մարմնի եւ միտք »: « միտք » ի հարկէ ոչ առանց եւ մարդկային կամաւ (որ ժամանակ միտք չէր լինել). ռւստի եւ երկու բնութիւն, երկու կամք: Թէպէտ եւ այդ համարիտ հաւատքը սոսկ լեզուարժեանկան անձնութեամբ կը քացարարեն այնպիսի բառերով, ինչպէս են մի քննադէմ, մի կամք եւ այլն, զորս չէին գիտեր երբեմն, եւ այժմ իրենց կանխակալ սովորութենէն չհեռանալու համար դեռ չեն ուզեր գիտնալ, թէ Յճ. Ի. մատաստիրի ըսածին համեմատ (1) աւելի սեպակական եւ սիրելի են Եւտիքեայ եւ ուրիշ Երեւութական աղանդաւորաց, քան թէ ուղղափառաց. որոց « ստեղծ » մի բնութիւն Բանին մարմնա-

1. Իմատաստիրի « վերգրեալ ճառերու վրայ կը ցանկայինք երկարորէն խորհրդածել. սակայն հետոյ ձեռագիր չունենալով, (ուրիշ մեր օւնիք, ազգազգայն ռուսաւորմութեան վկայող գոնէ Նաբոյն գրչազգր որք՝ կարծեմ՝ վնեւտկոյ տպարանէն չեն եղած), եւ վերեւեկեան տպաշարական խորագրութեան վրայ խառն չլինելով, (ըսող Եւրոպէի ժառանգութեան քով մեծ վնաս է մեր համայնոյն ձեր անվստահութիւնն) կը թողնուք ուրիշ ժամանակի »: Մ. Վ. Մուրատեանց: Կը տեսնենք որ ոչ լոկ Մուրատեանցն, այլ եւ իւր միւս դաւանակիցն եւ վիճակակիցք « ուրիշ ժամանակի թողան » են՝ ոչ միայն Խորհրդածելու Իմատաստիրի վերոյիշեալ

ճառով վերայ, այլ եւ Խորհրդածելու Քարամեանի բերանէ յօսած ենք որ մի այս խօսքը: « Մեզք այդպիսի զգրք չենք կարգար »: Իրականք ունեւթէ ի՞նչ կարգային, ցարդ կարծեմք փոփոխութիւն կը լինէ:

1. Ընդգծել Երեւութականաց, յէջ 59:

ցելոյ, ըստ անձնադրոսքեան անձնա միռա-
րեանն է հրատարակել, ... եւ ոչ հոգեբանն
անհման » . առ որ հարկ անհրաժեշտ է ըսել
« երկուս թնոքիւն » (1) : Մենք միայն ջարդու-
զած ենք եւրոպացուց, թէ Հայք ունին Քաղ-
կեղեղոյն ժողովոյն աւելի դաւանութիւնը,
սակայն նոյն ժողովոյն դատապարտուած եւ
տիգրականաց իբր միակ ճշմարիտ եւ այլազգ
անասելի հոգեկամ սխալ բացատրութեանց
ներքեւ . ինչպէս պողովարտիկ սուր մի փայ-
տեայ պատենի մէջ, զոր յիշեայ եւտիգրականք
եննգութեամբ պղնձի կարծեցուցած են մեր
միամիտ ազգին, եւ դժբախտաբար իմաստա-
սիրի եւ Տղայի նման մեր ուրիշ մեծամեծ հայ-
րապետաց ջանքը չէ զօրած փոքրիկ ցարդ
այդ համոզումն : « Կան մոլորութիւններ,
կ'ըսէ Քարաման, որոնք դարեր են իշ-
խում » . մանաւանդ երբ այդ մոլորութեանց
հերքումները կարգալէն « ուրիշ բաներն են »
կը թողուն, եւ օտարի ցանածն աւելի խնա-
մով կը հնձուի եւ կը պահուի՝ քան թէ մեր
որբազան հարց սերմանածն (2) :

Հայաստանեայց նոր եկեղեցին հազար չորս
հարիւր քառասուն եւ չորս տարիներէ ի
վեր անդադար պատերազմ մղած է երկա-
րանկոչքեան (քառին) դէմ, եւ ի լուր արեւ-
մտից աղաղակեր է միշտ՝ « մի բնութիւն »
(բառերը), զոր լսող երոպացիք թէ խռլիկ
լինէին, անշուշտ կ'իմանային եւ զայն ստոյգ
միաբնակ կը համարէին . եւ այսօր Քարա-
ման միամտաբար կը կարծէ՝ թէ դեռ ե-
րեկի Միսիթարեան միաբանութիւնն է նպաս-
տել այդ համարուոյն տարածման : Միամտու-
թիւն, որ մինչեւ իսկ կարծել եւ զրուցել
կու տայ իրեն՝ թէ « մեր ս. եկեղեցին խոր-
շում է միաբնակութիւնից » : Թէ պարտէր
խորշել, կ'ընդունենք . այլ թէ խորշած է,
անցեալն եւ ներկայն Քարամանի հակառակ
ձայն կու տան : Շատ հեռի չերթանք . դեռ
երեք տարի յառաջ Արշ. Տէրմիքելեան իւր
Հայաստանեայց եկեղեցեան յերմապէս պաշտ-

պանեց ձեր միաբնակութիւնը (1) . եւ մինչեւ
իսկ զհին եկեղեցին մեր՝ եւ նորա իմաստա-
սիրի նման դիւցազն ախոյեանները միաբնակ
զրաբանելով՝ եւ պղտորած ալեւորն միա-
բնական տեսնելով այն նշանաւոր ճառը, որոյ
երկաշնական հոգին եւ մարմինն Մուրա-
տեանի մտաց մէջ կասկած կը զարթուցանէին
անոր տպագրական հաւատարմութեան վե-
րայ : Նոյնպէս կը վարդաբեր նա մեր միւս
հարց գրուածոց հետ եւս :

Ի. Լսեմք Քարամանի ուրիշ միամտու-
թիւն մ'այլ . « Մեր ս. եկեղեցին հաւասարա-
պէս խորշում է թէ միաբնակութիւնից եւ
թէ երկաշնակութիւնից » : Ուրեմն Հայաստա-
նեայց մէջ այժմ այդ երկու վարդապետու-
թենէն զատ ուրիշ այլ կայ, կամ կրնայ լինել
արդեօք : Չենք ուզեր կարծել՝ թէ ի Գերմա-
նիա իմաստասիրութիւն ուսած Քարամանն
անգիրտանալով թնոքիւն բառին յատուկ նը-
շանակութիւնը, այդպիսի անյուր բան մի
զրուցէ : Գիտէ նա՞ թէ որ եւ է բանաւոր
էակ ունի անձն (persona), որ է անհատն՝
անթերի իւր տեսակին մէջ, եւ թնոքիւն
(natura), որ է այդ էակին իսկութիւնն,
էութիւնն ըստ տեսակին, կամ նոյն բառին
արմատով՝ քոնը, ինչ որ էն : Արդ եւ ի
Քրիստոս կար անձն եւ թնոքիւն : Եթէ նա
իւր իսկութեամբ լոկ Աստուած էր ըստ Եւ-
տիգեայ եւ այլ Երեսուցականաց, ուրեմն մի
բնութիւն ունէր : Եթէ լոկ մարդ էր ըստ
Արիստի, ուրեմն դարձեալ մի բնութիւն ու-
նէր : Եթէ Աստուած էր եւ մարդկային մար-
մին գտեցած՝ առանց եւ մարդկային հոգ-
ւոյ զատ Ապողինարի, ուրեմն նոյնպէս մի
բնութիւն ունէր : Եթէ երկու անձն էր, զատ
աստուած եւ զատ մարդ ըստ Նիստորի, ու-
րեմն երկու բնութիւն ունէր : Եւ եթէ մի
անձն էր, եւ մի անձին մէջ Աստուած եւ
մարդ ըստ ուղղափառաց, ուրեմն դարձեալ
երկու բնութիւն ունէր : Աստիցմէ դուրս եղած
վարդապետութիւնն հակառակ է եկեղեցւոյ
պատմութեան, հաւատոց եւ մտաց : Իսկ արդ
եթէ Քարամանի « ս. եկեղեցին » ըստ իւր
ըսածին չընդունիր ի Քրիստոս ոչ մի եւ ոչ
երկու բնութիւն, ուրեմն ինչ բան կ'ընդու-
նի, կամ որպիսի Քրիստոս կը պաշտէ : ...
Բարէ, « հարծեաց ազատութեան » , որոյ
պաշտպան է Հայաստանեայց (արդի նոր) եւ
եկեղեցին, ըսաւ Արարատ, եւ իբր փաստ ըսա-

1. Ներս. լամբ. Ասեկարանութիւն, յ'էջ 155, 151 :

2. Մեր ազգի մէջ չկայ միայն վարդապետութիւն
մի, որ յօտարաց անձնու եւ քան զօտարս աւելի
սաստիկ պաշտպանուած լինի : Որքանիկ համար մի
բնութիւնն ի Քրիստոս — բղիւսն Ս. Հովնայն՝ միայն
ի Հօրէ, որոյ հեղինակն եղաւ Թէոփրոստոս անաթոլացի՝
կուսակից Նեստորի . — կայարանն ընդունուած ոչ ա-
մենն, գիտա Ս. Կալիստրատեայ Բիւթանացւոյ . —
միառնն ճաւաղանի՝ ի սակաւուց, որ է Ալեքիոսի
սեքսագուց . — ուրաջումն գլխաւորութեան Պետրո-
սի, ժառանգութիւն ի Լուիթերի, եւ այլն : Այսպէս
ուրեմն Հայք օտարաց ազանցներէն խորշուոյ ժամանակ
սիրով ընդգրկած են նոցա այս կամ այն մոլորութիւնը,
որոյ հակառակ եւ կամ անտեղեակ էին մեր ինչ նաք .
(տես յօտակապէս ի Տեսական աստուածաբանութեան՝

տեսան իշ. Հիւրմուշեան . ի Բացատրութեան շարակա-
նաց՝ 6. Գրք. Աւետիգեան, եւ այլն) :

1. Ազգն այլ ընդունաց եւ վարձարեցի նորա այդ
մեծ ժառայութիւնը, « արժանացնելով զարկիշատակ
իւմիթեանի Սահակմարտեան (սահարեկշատակ) մրցա-
նակին » :

ծին՝ ահա կ'ասպնջականէ փարամեանի ազատ կարծիքները :

« Շատերի համար, կը յարէ փարամեան, անհասկանալի է մեր եկեղեցու դիրքն այն պատճառով, որ հաւասարապէս զատապարտելով (այսուհետեւ) երկու դաւանութիւնն եւս, աւելի կատաղի կուի է մղել երկաքանակութեան (բառին) դէմ. եւ ձեռնադրութեանց արարողութեան մէջ նոյնովս եւք թէ երկաքանակներին եւ թէ միաքանակներին » : Ի դուր կը վկայէք, տէր փարամեան, թէ ձեր եկեղեցւոյ այժմեան — ոչ եւս նախկին — դիրքը « շատերի համար անհասկանալի է », երբ դուք արդէն կը խոստովանէք եւ մենք ամէն կը ճանաչենք, թէ զիրեաւ եղծանող այլակերպ վարդապետութեանց, անստուգութեանց եւ հակասութեանց դիրք մ'է, չիմեղով մի որոշ եւ անշարժ հիմն ձեր դաւանութեանց մէջ. մանաւանդ թէ ձեզ անշարժ հիմն ունենալով գրութիւնը՝ միշտ հակասակ ընթանալու ընդհանրական եկեղեցւոյ վարդապետութեանց : Եւ մի թէ մեր այս գիտութիւնն հասկանալ չէ՞ զայն : Այս հասկացումն է, որ յաճախ խորհել կուտայ մեզ՝ թէ ինչո՞ւ Գրիգորի Աստուածը զարեւրէ ի վեր թողեր է զմեզ երեսէ : ...

Ե. Փարամեան իւր ամբողջ ծանօթութեան մէջ սոսկ մի ուղիղ խօսք ունի. « Մեր սուրբ հարք... միշտ յատկապէս շեշտել են իրենց վիճաբանական գրուածներում եւ միաքանակութեան սխալականութիւնը » : Հոս ամէն ինչ ճիշտ է՝ բաց ի « եւ » շաղկապէն՝ փոխանակ միայնի : Այդ չի համաձայնիր մեր սուրբ հարց այսպիսի վկայութեանց հետ. « Փախլիս ի բնութեանդ անուանէ, ընդ նմին եւ յերկոցդ ասելոյ... Որ երկոցսն ասէ բնութիւնս, զաստուածայինն ասէ եւ զմարդկայինն. դու զմով ոք ի նոցանէ ասես՝

զմիդ ասելով, կամ ըստ որում յեղանակի»⁽¹⁾ : Կը թողունք նոյն հօր եւ մեր ուրիշ հարց սոյն վկայութեանս համանման անթիւ խօսքերը, զորս մի առ մի յիշել մեր այս պատասխանելոյ ծրագրէն դուրս է : (Կ'երեւի թէ Տէրմիքելեանն իմաստասիրի առ ինքն ուղղած այդ կշտամբիչ խօսքը « Փախլիս յերկուցդ ասելոյ » կարդացած է « Փախլի յերկուցդ ասելոյ », նոյնպէս եւ միւս նման խօսքերը, որ չչիկնեցաւ զնա միաքանակ եւ Փաղկեղտնի ժողովոյն հակառակորդ կոչել, եւ տքալով կակազելով՝ իբր թէ այնպէս լի նելը հաւաստել : Փաղկեղտնի ժողովոյն որ հայ հակառակորդն՝ առանց տեղալու նորա զիտոյն երկնից եւ երկրի նոյններն՝ անցած է իւր գրուածոց մէջ. եւ իմաստասիրի լռելը նոյն ժողովոյն դէմ. եւ նորա վարդապետութիւնը ջերմապէս պաշտպանելն՝ յայտնի նշան չէ՞ նորա քաղկեդոնականութեան : Թէպէտ եւ հակառակորդաց կոյր ատելութեան չմատնուելու համար, խոհեմութիւն համարած է յատկապէս չիշել եւ պաշտպանել զայն) : — Ուրեմն, տէր փարամեան, ձեր յիշեալ « եւ » շաղկապը իւր կապած իմաստից առաջնոյն հետ (նկատումար երկաքանակութեան) դուրս թողէք, եւ ահա հասած էք ճշմարտութեան եւ մերձեցած մեր սուրբ հարց հաւատոց :

Ինչ տխուր վիճակ է այն վիճակն, յորում մարդ իւր բերանը բանալու ժամանակ՝ ասիւպուած է կամ ճշմարտութեան հակառակ զրուցել, եւ կամ ձախարդ խօսքեր դուրս տալ ընդդէմ անձին :

Հացոռնի

